

2023-08-18 Nr. NV-2082

<b>ĮSTATYMO PROJEKTAS</b> Nr.: TAP-23-1086, 23-1087. TAIS-23-2299(2); 23-2298(2).		<b>DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 7, 8, 13, 18, 25, 27, 30, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 46, 47, 48, 52, 54, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72(1), 72(2), 73, 74, 75, 76, 82, 84, 85, 87, 89, 90, 92, 93, 97, 98, 243 IR 244 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO BEI KODEKSO PAPILDYMO 5(1), 40(1), 58(1), 72(5), 72(6), 72(7), 72(8) IR 72(9) STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO (toliau – BK projektas) IR LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 53, 217, 307, 338, 357, 392 IR 405 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO BEI KODEKSO PAPILDYMO 357(1) STRAIPSNIU ĮSTATYMO (toliau – BPK projektas) PROJEKTŲ (toliau – Įstatymų projektai)</b>		
		<b>Rengėjas</b>	<b>Svarstyta</b>	<b>Siūloma</b>
Įtraukta į artimiausią Seimo sesiją	<i>Pasirenkama</i> <input type="checkbox"/> Taip <input type="checkbox"/> Ne	<i>Teisingumo ministerija</i>	<i>Pasirenkama</i> <input type="checkbox"/> TAP <input type="checkbox"/> LRV pasitarimas <input type="checkbox"/> LRV posėdis <input checked="" type="checkbox"/> Nesvarstyta <i>Data iš kalendoriaus</i>	<i>Pasirenkama</i> <input checked="" type="checkbox"/> Svarstyti TAP <input type="checkbox"/> Svarstyti LRV pasitarime <input type="checkbox"/> Svarstyti LRV posėdyje <input type="checkbox"/> <b>Gražinti tobulinti</b>
Įgyvendina Vyriausybės programą	<i>Pasirenkama</i> <input checked="" type="checkbox"/> Taip <input type="checkbox"/> Ne			

**SPRENDŽIAMA PROBLEMA**

**Įstatymų projektais siekiama keisti nacionalinę galiojančią baudžiamąją politiką ir sankcijų sistemą, kurios vertinamos kaip itin griežtos:**

- Lietuvos baudžiamajai politikai vis dar būdingas dažnas su laisvės atėmimu susijusių bausmių taikymas;
- skiriamos terminuoto laisvės atėmimo bausmės yra itin griežtos, orientuotos į ilgalaikį nuteistųjų izoliavimą;
- Lietuvos pataisos įstaigose daugiau nei pusė visų nuteistųjų (55,5 proc.) atlieka ilgesnes nei 5 m. laisvės atėmimo bausmes (vidutinė laisvės atėmimo bausmės trukmė yra 7 metai, 16 dienų), kai tuo tarpu ES šalyse ilgesnes nei 5 m. laisvės atėmimo bausmes atlieka ženkliai mažesnė nuteistųjų dalis, pavyzdžiui: Lenkijoje – 16,1 proc., Čekijoje ir Suomijoje – 31,7 proc., Estijoje – 38,7 proc. ir t.t.);
- laisvės atėmimo vietose nuteistųjų skaičius išlieka didelis (2022 m. - 174 asmenys 100 tūkst. gyventojų) ir viršijantis ES valstybių narių vidurkį (115 asmenų 100 tūkst. gyventojų);
- kasmet mažėja, tačiau valstybei teismai vis dar priteisia žalą už netinkamas nuteistųjų laikymo sąlygas (2018 m. – 750 tūkst. Eur; 2019 m. – 466 tūkst. Eur; 2020 m. – 296,9 tūkst. Eur).

**Be to, atkreiptinas dėmesys, kad:**

- keičiant baudžiamojo įstatymo nuostatas, susijusias su bausmių dydžiais, bausmių sudėjimo ir keitimo taisyklės nebuvo keičiamos;
- baudžiamojo įstatymo nuostatos, reglamentuojančios juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę, vertintinos kaip fragmentiškos ir stokojančios išsamumo;
- baudžiamojo įstatymo bendrosios dalies nuostatos, reglamentuojančios atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, ją šalinančių aplinkybių institutai nesuponuoja tinkamo baudžiamosios politikos subalansavimo, suteikiant asmeniui galimybes pasitaisyti arba baudžiamosios atsakomybės apskritai netaikyti;
- tam tikros bausmės bei baudžiamojo poveikio priemonės stokoja aiškumo, numato per švelnius reikalavimus ir (ar) terminus jų įvykdymui, kas sukuria prielaidas iš esmės nepasiekti baudžiamosios atsakomybės realizavimo tikslų;
- nepilnamečių asmenų baudžiamosios politikoje, nors ir siekiama retesnio su laisvės atėmimu susijusių bausmių skyrimo, nėra įtvirtinta pakankamai švelnesnio pobūdžio poveikio priemonių.

**Priėmus Įstatymų projektus tikimasi, kad:**

- iki 2030 m. mažes skirtingų terminuotų laisvės atėmimo bausmių ir jų santykis su kitomis bausmėmis, sudarys iki 15 proc. (2020, 2021 m. sudarė 21 proc. visų skirtų bausmių);
- siūlomi pakeitimai sumažins vidutinį laisvės atėmimo bausmės atlikimo terminą iki 5 metų 2030 m. (2021 m. duomenimis jis buvo net 7 metai ir 16 dienų).

**Įstatymų projektai parengti atsižvelgiant į:**

- 2020 m. Teisingumo ministerijos atliktą baudžiamosios politikos tendencijų Lietuvoje analizę – „Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvoje 2016 – 2019 metais“;
- Vilniaus universiteto tyrimą „Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai“ bei kitus akademinis tyrimus;
- teismų praktikos apžvalgą dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo;
- kt. šaltinius.

## TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

Seimas 2023 m. balandžio 27 d. įstatymu Nr. XIV-1925 priėmė Baudžiamojo kodekso 141, 156, 176, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 189 (1), 190, 192, 195, 196, 197, 199, 199 (1), 1992, 200, 201, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 212, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 224(1), 246, 248, 253, 255, 256, 267, 267(1), 277, 281 straipsnių ir XXIX skyriaus pavadinimo pakeitimo, kodekso papildymo 253(2), 256(2), 260(1), 266(1), 267(2), 267(3), 276(4), 282(1) straipsniais ir 186, 298 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projektą, kurį pateikė Vyriausybė, įgyvendindama Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 patvirtintos Aštuonioliktosios Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 8.2.6 p. „subalansuoti valstybės baudžiamąją politiką, kad baudžiamoji atsakomybė būtų taikoma kaip *ultima ratio* priemonė ir kad būtų numatyta proporcinga baudžiamoji atsakomybė už mažiau pavojingas nusikalstamas veikas“.

### PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS

Įstatymų projektų rengėjai siūlo su baudžiamojo įstatymo bendrąja dalimi ir su ja atitinkamai susijusius baudžiamojo proceso įstatymo teisinio reguliavimo pakeitimus, orientuotus į bausmių taikymo reglamentavimo analizę ir peržiūrą, siekiant bausmių taikymo proporcingumo ir pagrįstumo:

- **keičiamos baudžiamojo įstatymo normos, susijusios su bausmės bei jos skyrimo taisyklių pakeitimu** – atsisakoma bausmės vidurkio taisyklės, orientuojamasi į minimalios sankcijoje numatytos bausmės skyrimą; skatinamas alternatyvių bausmių skyrimas, ilginant viešųjų darbų bei laisvės apribojimo atlikimo terminus (*nuo 480 iki 960 ir nuo 2 m. iki 3 m.*); subalansuojamas bausmių keitimo taisyklės; įtvirtinama teismo diskrecija dėl intensyviosios priežiūros skyrimo atidedant bausmės vykdymą ir kt.

- **tikslinamos baudžiamojo įstatymo nuostatos, susijusios su baudžiamosios atsakomybės realizavimu juridinių asmenų atžvilgiu:**

- skiriamos bausmės baudos dydis susiejamas su atitinkamais metais gautomis pajamomis (*kurių pajamos per metus viršija 15 mln. Eur arba 300 000 MGL, būtų skiriama nuo 3 iki 15 proc. metinių pajamų bauda*), atsižvelgiant į Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo, Konkurencijos įstatymo analogišką teisinį reguliavimą;

- įtvirtinamos naujos baudžiamojo poveikio priemonės, skirtos išimtinai juridiniams asmenims (*visuomenei naudingi darbai, draudimas juridiniam asmeniui dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, gauti paramą, subsidiją ar dotaciją bei draudimas reorganizuotis*),

- numatoma aiški galimybė atleisti juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK 36 (*veika prarado pavojingumą*), 37 (*mažareikšmė veika*), 38 (*kai kaltininkas ir nukentėjusysis susitaiko*) ir 39 (*kai yra lengvinančių aplinkybių*) straipsniuose įtvirtintais pagrindais;

- įtvirtinama privaloma taisyklė, kad visi nuosprendžiai dėl juridinio asmens padaryto sunkaus ir labai sunkaus nusikaltimo, privalomai būtų skelbiami per visuomenės informavimo priemones;

- įtvirtinami bausmės skyrimo juridiniam asmeniui ypatumai, numatant, kad teismas bausmę juridiniam asmeniui skiria vadovaudamasis bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais ir papildomai atsižvelgia į *juridinio asmens organizacinę kultūrą ir veiklos kontrolės politiką; juridinio asmens veiksmus, kurių buvo imtasi siekiant pašalinti nusikalstamos veikos sukeltus padarinius ir įgyvendinti nusikalstamų veikų prevenciją; anksčiau taikytas poveikio priemones ir jų veiksmingumą ir kt.*;

- išplečiamas juridiniam asmeniui skiriamos veiklos apribojimo bausmės turinys, nustatant galimybę uždrausti juridiniam asmeniui dalyvauti tam tikruose sandoriuose, panaikinti veiklos, kurią vykdant buvo padaryta nusikalstama veikla, licencijas ir leidimus.

- **keičiami atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių institutai:**

- išplečiamos galimybės taikyti baudžiamąją atsakomybę šalinančias aplinkybes, susijusias su nusikalstamos veikos mažareikšmiškumu bei profesinės pareigos vykdymu;

- numatoma, kad pagal laidavimą negali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pavojingas recidyvistas, taip pat asmuo, kuris anksčiau jau buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, jeigu nuo ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo sprendimo atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės įsiteisėjimo dienos iki naujos veikos padarymo 4 praėjo mažiau negu treji metai;

- BK 38 (Susitaikymas) straipsnyje įtvirtinama, kad padaryta turtinė ir (ar) neturtinė žala privalo būti atlyginta ne ilgiau, kaip per trejus metus, o BK 40 (Laidavimas) straipsnyje įtvirtinama, kad padaryta turtinė ir (ar) neturtinė žala atlyginimo terminas negali būti ilgesnis, negu laidavimo laikotarpis.

- **keičiama baudžiamojo poveikio priemonių, skirtinų fiziniams asmenims, sistema:**

- įtvirtinamas maksimalus baudžiamojo poveikio priemonės (*turtinės žalos atlyginimas*) įvykdymo terminas – *treji metai*; numatomas ilgesnis maksimalus nemokamų darbų terminas *nuo 100 iki 200 valandų*;

- išplečiamas teisinis reglamentavimas, numatant, kad įpareigojimas dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose gali būti skiriamas tuo atveju, kai padaroma nusikalstama veika, kuria kėsiniama į asmens gyvybę, sveikatą, laisvę, seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, lygiateisiškumą ir sąžinės laisvę, nepriklausomai

## TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

nuo to, ar nukentėjęs asmuo yra šeimos narys, ar artimasis giminaitis;

- papildomas baudžiamasis įstatymas nauja baudžiamojo poveikio priemone, kuria būtų įtvirtinta galimybė teismui įpareigoti asmenį dalyvauti alkoholio ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, resocializacijos, ar kitose programose bei kursuose, jeigu jis padarė šiame kodekse numatytą nusikalstamą veiką būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų ir tai turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui.

### • nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės nuostatos sistemškai suderinamos su kitomis baudžiamojo įstatymo bendrosios dalies nuostatomis :

- numatoma, kad asmenys nuo 14 metų papildomai galėtų atsakyti už privertimą lytiškai santykiuoti (BK 151 straipsnis), neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėtą disponavimą labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu (BK 260 straipsnis), narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimą nepilnamečiams (BK 261 straipsnis);

- išplečiamas skirtinų baudžiamojo poveikio priemonių sąrašas nepilnamečiams asmenims, kurie yra atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės BK VI ar XI skyriuje numatytais pagrindais arba atleisti nuo bausmės BK X skyriuje arba 92 straipsnyje numatytais pagrindais, arba lygtinai paleistam iš laisvės atėmimo vietų įstaigos;

- atsisakoma intensyvios priežiūros taikymo galimybės nepilnamečių asmenų atžvilgiu.

Atsižvelgiant į baudžiamajame įstatyme naujai įtvirtinamas baudžiamojo poveikio priemones bei jų vykdymo tvarką, Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) projekto 5 straipsniu BPK yra papildomas nauju 357(1) straipsniu, **reglamentuojančiu juridiniam asmeniui paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių vykdymo tvarką.**

## ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS

Nustatoma, kad keičiami Įstatymai galėtų įsigalioti nuo 2024 m. birželio 1 d.

Įstatymų projektų rengėjai nurodo, kad Įstatymų projektams įgyvendinamųjų teisės aktų rengti ir papildomų biudžeto lėšų numatyti nereikės.

## STEBĖSENA

Teisingumo ministerija, siekiant įvertinti, ar Įstatymų projektai turi poveikį iškeltiems rodikliams (t. y. mažinti ir neproporcingai didelį realia laisvės atėmimo bausmės nuteistų asmenų skaičių ir siekti poveikio rodiklio – 140 asmenų, laikomų laisvės atėmimo vietoje, 100 tūkst. gyventojų, 2030 m.), kas dvejus metus atliks teismo paskirtų bausmių, įkalintų asmenų skaičiaus bei vidutinės laisvės atėmimo bausmės trukmės monitoringą iki 2030 m. ir, esant poreikiui,

inicijuos priemonių tikslinimo ar tobulinimo veiksmus.

## SUINTERESUOTŲ ASMENŲ ĮTRAUKIMAS

Įstatymų projektų derinime dalyvavo Prezidento kanceliarija, Vidaus reikalų ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Generalinė prokuratūra, Lietuvos advokatūra, Lietuvos probacijos tarnyba, Lietuvos savivaldybių asociacija, Teisėjų taryba, Lietuvos kalėjimų tarnyba, Mykolo Romerio universitetas, Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas.

Įstatymų projektų tam tikros esminės nuostatos buvo svarstytos Baudžiamojo kodekso priežiūros komitete.

## TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Įstatymų projektai derinti su institucijomis, patikslinti bei papildyti pagal Baudžiamojo kodekso priežiūros komiteto pateiktas pastabas.

Derinimo pažyma parengta dėl Teisėjų tarybos, Generalinės prokuratūros, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos, Lietuvos probacijos tarnybos, Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto pastabų ir pasiūlymų, į kuriuos neatsižvelgta arba iš dalies atsižvelgta. Įstatymų projektų rengėjų argumentai, kuriais atsakoma į suinteresuotųjų institucijų pastabas ir pasiūlymus iš esmės atitinka Įstatymų projektų aiškinamuosiuose dokumentuose pateikiamą informaciją apie Įstatymų projektų tikslus, siūlomus baudžiamojo teisinio reguliavimo pakeitimus bei kitus duomenis, pagrindžiančius poreikį peržiūrėti galiojančią baudžiamąją politiką fizinių ir juridinių asmenų atžvilgiu.

Įstatymų projektai darbine tvarka buvo papildomai suderinti su Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija, Vidaus reikalų ministerija bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, todėl šių institucijų pateiktos pastabos nėra įtrauktos į teikiamą derinimo pažymą.

Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pastabos ir pasiūlymai pateikiami 2023 m. rugpjūčio 14 d. išvadoje Nr. NV-2060.

## KITI SVARBŪS ASPEKTAI

Įstatymų projektai atitinka Aštuonioliktosios Vyriausybės veiklos programą (toliau – Programą), kuriai pritarta

## TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. Seimo nutarimu Nr. XIV-72.

Įstatymų projektų teikiamuosiuose ir aiškinamuosiuose dokumentuose pasirenkamas Vyriausybės nutarimu Nr. 797 nauja redakcija išdėstyto 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano įgyvendinimo, kuriuo, siekiant vieno iš strateginių tikslų – „didinti teisinės sistemos veiksmingumą“, kurį įgyvendinant numatyta mažinti neproporcingai didelį realia laisvės atėmimo bausmę nuteistų asmenų skaičių, nustatytas poveikio rodiklis - 140 laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų 100 tūkst. gyventojų 2030 m. Šią nuostatą tikslinga ir korektiška suderinti su Vyriausybės Programos 188.2 priemonės, numatančios suderinti Baudžiamojo kodekso ir bausmių vykdymo sistemos pokyčius ir mažinančios laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų skaičių, įgyvendinimo sėkmės rodikliu - 150 asmenų 100 tūkst. gyventojų 2024 m.

Baudžiamojo įstatymo projekte siūlant įtvirtinti naujas baudžiamojo poveikio priemones išimtinai juridiniams asmenims (*visuomenei naudingi darbai, draudimas juridiniam asmeniui dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, gauti paramą, subsidiją ar dotaciją bei draudimas reorganizuotis*) bei išplečiant juridiniam asmeniui skiriamos veiklos apribojimo bausmės turinį (*draudimas juridiniam asmeniui dalyvauti tam tikruose sandoriuose; veiklos, kurią vykdant buvo padaryta nusikalstama veikla, licencijų ir leidimų panaikinimas*), aiškinamuosiuose dokumentuose kartu su aprašoma nauda, galėtų būti aprašomas ir jų praktinis įgyvendinimas, ir detalizuojama, ar nereiks susijusio teisinio reguliavimo viešųjų pirkimų, biudžeto sandaros, biudžetinių įstaigų ir kitose srityje, pakeitimų.

Siūlome Įstatymų projektų rengėjams įvertinti Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pastabas ir pasiūlymus.

PAŽYMĄ PARENGĖ	Artūras Norkevičius
	Viešojo valdymo grupė Viešojo valdymo grupės vyresnysis patarėjas, vyresnysis patarėjas